

*Ж.К. Сіднева,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Національний університет харчових
технологій*

*Т.В. Рибачук-Ярова,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Національний університет харчових
технологій*

Нормативна основа концепції корпоративної соціальної відповідальності

Стаття присвячена аналізу основних нормативних документів з питань корпоративної соціальної відповідальності. Особлива увага приділена міжнародному стандарту в сфері соціальної відповідальності ISO 26000.

Ключові слова: *корпоративна соціальна відповідальність, міжнародний стандарт ISO 26000, нормативна база, зацікавлені сторони, концепція.*

*Ж.К. Сіднева,
к.э.н., доцент кафедры менеджмента, Национальный университет пищевых
технологий
Т.В. Рыбачук-Яровая,
к.э.н., доцент кафедры менеджмента, Национальный университет пищевых
технологий*

Нормативная основа концепции корпоративной социальной ответственности

Статья посвящена анализу основных нормативных документов по вопросам корпоративной социальной ответственности. Особое внимание уделено международному стандарту в сфере социальной ответственности ISO 26000.

Ключевые слова: *корпоративная социальная ответственность, международный стандарт ISO 26000, нормативная база, заинтересованные стороны, концепция.*

*J.K. Sidneva,
Ph.D., Associate Professor of Management, National University of Food
Т. V. Rybachuk-Yarova,
Ph.D., Associate Professor of Management, National University of Food*

The regulatory framework of the concept of corporate social responsibility

The article analyzes the basic regulatory documents on corporate social responsibility. Particular attention is paid to the international standard on social responsibility ISO 26000.

Keywords: *corporate social responsibility, the International Standard ISO 26000, the regulatory framework, the parties concerned, the concept.*

Постановка проблеми. Концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСО, Corporate Social Responsibility – CSR) є основоположним фактором успіху будь-якої організації і стає особливо актуальною в умовах глобалізації та загострення конкурентної боротьби на товарних ринках. Сьогодні актуалізується потреба у формуванні та розвитку соціально відповідальних суб'єктів, а саме держави, бізнесу і громадського суспільства, пошук інструментів і механізмів для досягнення згоди між зацікавленими сторонами. Корпоративна соціальна відповідальність – це концепція, у відповідності з якою організації враховують інтереси суспільства, відповідають за вплив власної діяльності на замовника, постачальника, робітників, акціонерів та інших зацікавлених сторін – стейкхолдерів.

Важливо підкреслити, що корпоративна соціальна відповідальність суб'єктів бізнесу характеризує їх відповідальність за дотримання норм і правил, невизначених або неявно визначених законодавством, які впливають на якість життя окремих соціальних груп чи населення в цілому. Можна стверджувати, що соціальна відповідальність – це добровільний внесок бізнесу в розвиток суспільства в соціально-економічній та екологічних сферах, безпосередньо пов'язаний з основною діяльністю компанії, що є особливо важливим і актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження сутності концепції корпоративної соціальної відповідальності знайшли своє відображення в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, в працях Ю.Є.Благова, І.Ю.Беляєвої, Х.Р.Гальчак, Ю.Б.Кабакова, О.М.Короткова, В.Корженко, С.Мельник, В.Мельниченко, В.Погорілко, В.Ткаченко, Л.Хижняк та інші.

Метою статті є аналіз особливостей нормативної бази концепції корпоративної соціальної відповідальності з погляду відповідності сучасним умовам економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Концепція соціальної відповідальності бізнесу виникла в 50-ті роки ХХ століття і набула широкого поширення у 70-80-ті роки у США. У матеріалах міжнародної конференції з питань сталого розвитку (1992 р., Ріо-де-Жанейро) зафіксовані нові вимоги світового співтовариства до підвищення

соціальної відповідальності. В європейських країнах концепція соціальної відповідальності офіційно була сформована наприкінці XX століття та знайшла своє відображення в документі Європейської комісії «Зелена книга» (2001 р.). У відповідності із міжнародними стандартами ISO 26000 соціальна відповідальність – це відповідність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін і відповідає чинному законодавству, інтегрована в діяльність усієї організації і узгоджується з міжнародними нормами поведінки [1]. Згідно Зеленої книги Європейського союзу (2001 р.) соціальна відповідальність бізнесу означає інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у щоденну комерційну діяльність підприємств та їхню взаємодію з зацікавленими сторонами на добровільній основі [2].

Таким чином, згідно концепції соціальної відповідальності обов'язки організацій в цій сфері виходять за межі встановлених законом обов'язків дотримання законодавства і передбачають добровільність реалізації додаткових заходів для підвищення якості життя населення, а також місцевої спільноти та суспільства в цілому. Метою корпоративної соціальної відповідальності вважається сприйняття стійкому розвитку суспільства, країни, суб'єктів бізнесу.

Застосування політики корпоративної соціальної відповідальності має суттєві переваги для розвитку бізнесу: збільшується прибуток, зростають темпи росту виробництва продукції; суб'єкти господарювання отримують доступ до соціально-відповідальних інвестицій; поліпшується репутація підприємств; підвищується лояльність клієнтів; зростає конкурентоспроможність продукції.

З самого початку діяльність організації щодо корпоративної соціальної відповідальності була добровільною. З часом прийшло розуміння того, що бути соціально відповідальним не тільки необхідно, але і вигідно. Подібна діяльність позитивно впливає на імідж і репутацію суб'єктів господарювання, надає їм певні конкурентні переваги, дозволяє залучати кращих фахівців, сприяє ефективним відносинам з партнерами, ЗМІ, державними органами і суспільством. Зараз навіть сам формат управління сучасним підприємством є соціально орієнтованим. Підприємці розуміють чіткий зв'язок соціального образу підприємства, його бренда з економічною успішністю.

Для подальшого розвитку сфери корпоративної соціальної відповідальності велике значення має стандартизація. Як свідчить досвід провідних західних компаній (IBM, Shell), корпоративну соціальну відповідальність слід здійснювати з використанням

комплексного підходу у відповідності з міжнародними стандартами із стійкого розвитку за трьома групами показників: економіка, екологічна політика та соціальна політика (принцип «трьох кошиків»). Слід констатувати, що основою для розробки стандартів в сфері корпоративної соціальної відповідальності стали вже існуючі стандарти із інших сфер ([Міжнародні стандарти ISO 9000, ISO 14000, OHSAS 18000 та ін.]). Сьогодні ці сфери представлені різними напрямками діяльності, такими як: управління якістю продукції (менеджмент якості), управління навколишнім середовищем (екологічний менеджмент), трудові відносини (менеджмент професійної безпеки і здоров'я), стійкого розвитку, управління інформаційною безпекою енергоменеджмент та інші.

У сучасній практиці реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності застосовуються такі стандарти та індекси:

- Керівництво зі звітності в області стійкого розвитку (Global Reporting Initiative Sustainability Reporting Guidelines – GRI);
- Кодекс ділової поведінки країн АТЕС;
- стандарт AA 1000 для перевірки (верифікації) звітів в області стійкого розвитку;
- стандарт SA 8000-2001 «Social Accountability» – Соціальна відповідальність.

Право на працю;

- міжнародний стандарт OHSAS 18000 – система стандартів професійної безпеки;
- міжнародний стандарт ISO 26000 – керівництво із соціальної відповідальності;
- міжнародні стандарти ISO серії 9000 – системи управління якістю;
- система збалансованих показників (Balanced Business Scorecard);
- індекс стійкості Доу-Джонса;
- Європейська модель досконалості Європейського фонду управління якістю;
- ініціатива з етичної торгівлі «Еко-лейбл» Європейського Союзу та ін.

Методологічною основою стандартів у цій сфері став підписаний у 1999 р. Глобальний договір ООН, який поєднує зусилля бізнесу, суспільства та ООН щодо реалізації десяти універсальних соціологічних та екологічних принципів [3]. У Глобальному договорі приймають участь компанії із більше, ніж 100 країн світу. Українські компанії теж проявили активність до підписання цього договору. Понад сто компаній приєдналися до ініціативи. Але лише кожний третій керівник в Україні знає і використовує концепцію корпоративної соціальної відповідальності, а уніфікованих стандартів та правил для українського бізнесу ще не розроблено.

Як вже відмічалось, у 2001 р. Європейським Союзом була підготовлена і опублікована «Зелена книга» (GreenPaper), яка закликає представників влади,

підприємців, суспільні та некомерційні організації до пошуку шляхів практичного застосування принципів корпоративної соціальної відповідальності. Така співпраця створює умови для впровадження моделі корпоративної соціальної відповідальності, що базується на європейських цінностях. Тому міжнародні організації активно розробляють стандарти для складання соціальної звітності компаній (так звана нефінансова звітність).

У багатьох країнах Заходу прийняті спеціальні законодавчі акти щодо корпоративної соціальної відповідальності. Так, у США діє Акт Сарбанеса-Окслі (2002 р.), який вимагає від компаній розкриття перед суспільством своїх кодексів етики. У Великобританії прийнято Білль про корпоративну відповідальність (2003 р.), в якому наведені соціальні та екологічні обов'язки директорів компаній. У Франції існує закон, який передбачає обов'язкову звітність перед суспільством всіх компаній, внесених в реєстр [4]. Газета Financial Times разом з Лондонською фінансовою біржею публікує індекс FTSE4 Good, який ілюструє оцінку ефективності компаній в сфері корпоративної соціальної відповідальності.

В Україні показники соціально відповідального бізнесу викладені у Меморандумі про соціальну відповідальність бізнесу. Запропоновані показники і критерії відповідають принципам Глобального договору ООН, відповідним документам Європейського Союзу, українському законодавству і розумінню соціальної відповідальності кращими підприємствами України.

Актуальний сьогодні і популярний в Європі міжнародний стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність» (Social Accountability) (1997 р., переглянутий – у 2001 р.). Стандарт SA 8000 є міжнародним стандартом, який встановлює соціальну відповідальність та обов'язки організацій перед персоналом і суспільством, визначає умови впровадження умов наймання і здійснення трудової діяльності. Зараз понад 1,6 млн. робочих на 3 тис. підприємствах у 62 країнах працюють у відповідності до стандарту SA 8000. Основною його метою є забезпечення стійкого розвитку, етичного виробництва продукції по всьому ланцюгу виробництва та постачання. Стандарт SA 8000 визначає вимоги до соціального захисту, що дозволяє організаціям розробляти та впроваджувати політику соціального захисту, яку вона може контролювати, а також демонструвати її стейкхолдерам. У наш час діє третя версія стандартів SA 8000:2008, яка побудована на тих же принципах і системних підходах, що і стандарти ISO 9000:2008; OHSAS 18001:2007 і ISO 14001:2004 і призначена для сертифікації третьою стороною. А поєднання використання цих стандартів веде до скорочення ризиків і підвищення прибутковості підприємства.

Як свідчить досвід, використання стандарту SA 8000 надає організаціям наступні переваги: поліпшення загального іміджу підприємства; збільшення довіри клієнтів до підприємства; постійне удосконалення умов праці; можливість за допомогою сертифікації провести незалежну перевірку соціальної орієнтованості підприємства; збільшення мотивації та задоволеності персоналу за рахунок кращої організації його роботи; разом з посиленням мотивації робітників зростає якість і прибутковість продукції. Отже, стандарт SA 8000 є універсальним засобом для практичної реалізації моральних і етичних норм діяльності адміністрації підприємства, його впровадження створило передумови для розробки міжнародного стандарту ISO 26000.

Окремим аспектом трудових взаємовідносин присвячений і міжнародний стандарт серії OHSAS 18000 [5]. Головним стандартом цієї серії є стандарт OHSAS 18001 «Система стандартів професійної безпеки. Загальні вимоги з менеджменту професійної безпеки і здоров'я в організації». Його метою є саме зниження фактичного несприятливого впливу на здоров'я, стан людей і попередження небезпеки на виробництві. Стандарти SA 8000 та OHSAS 18001 мають різні сфери застосування, але обидва містять вимоги щодо усунення дискримінації та забезпечення належних умов праці, виконання етичних норм діяльності.

Серед представлених стандартів в сфері соціальної відповідальності найбільш розгорнутим та повним є міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Керівництво з соціальної відповідальності» («Guidance on social responsibility»), розроблений за ініціативою Міжнародної організації зі стандартизації [1]. Цей стандарт був опублікований в 2010 р. після п'яти років переговорів між зацікавленими сторонами різних країн світу. Стандарт призначений для надання допомоги організаціям, які намагаються зробити свій внесок у стійкий розвиток, запропонувати їм не обмежуватися тільки дотриманням законодавства, а і проявляти інші ініціативи в області соціальної відповідальності, а також добровільно відмовитись від нецивілізованих способів ведення бізнесу, зокрема, забруднення навколишнього середовища. Отже, стандарт допоможе організаціям побудувати роботу соціально відповідальним чином, що активно вимагає суспільство.

Структура міжнародних стандартів ISO 26000:2010 є прозорою, логічною і оптимальною за побудовою. У змісті нормативного документа розкриваються всі основи соціальної відповідальності суб'єктів господарювання будь-якої сфери діяльності, починаючи від трактування понять, розкриття принципів концепції,

ключових її тем та проблем і закінчуючи рекомендаціями щодо впровадження соціальної відповідальності та прикладами основних успішних практик.

У міжнародному стандарті ISO 26000:2010 визначається сім принципів соціальної відповідальності:

1. Підзвітність: організація повинна бути відповідальною (підзвітною) за її вплив на суспільство і навколишнє середовище.

2. Прозорість: організації слід бути прозорою в її рішеннях і діяльності, які впливають на суспільство та навколишнє середовище.

3. Етична поведінка: організації необхідно постійно вести себе етично.

– поведінка організації повинна ґрунтуватися на етичних нормах чесності, рівності і сумлінності.

– ці етичні норми мають на увазі піклування про людей, навколишнє середовище, а також обов'язковість реагування на інтереси зацікавлених сторін.

4. Повага інтересів зацікавлених сторін: організації слід поважати, враховувати і реагувати на інтереси її зацікавлених сторін.

5. Дотримання закону: дотримання верховенства закону є обов'язковим.

6. Дотримання прав людини.

7. Дотримання міжнародних норм поведінки.

Принципи соціальної відповідальності, які наведені в стандарті відповідають принципам Глобальної ініціативи ООН. Окрім наведених принципів соціальної відповідальності стандарти ISO 26000 встановлюють основні фундаментальні основи, які визначають обов'язки організації перед зацікавленими сторонами: визнання своїх соціальних обов'язків; визначення всіх зацікавлених сторін і взаємодія з ними. При розробленні та формуванні своєї соціальної політики організації повинні враховувати взаємозв'язок між самою організацією, суспільством і зацікавленими сторонами (рис. 1).

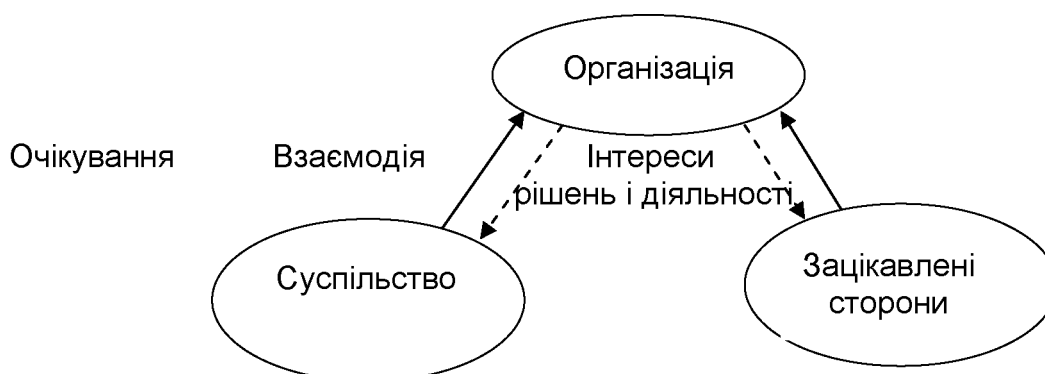

Рисунок 1. Взаємодія між організацією, суспільством і зацікавленими сторонами

Слід акцентувати увагу на тому, що міжнародні стандарти ISO 26000 містять добровільні рекомендації, а не вимоги до соціальної відповідальності, він рекомендує, а не регламентує, і тому не використовується в якості стандарту для сертифікації, як, наприклад, ISO 9001:2008 (менеджмент якості) та ISO 14001:2004 (екологічний менеджмент).

Для ефективною реалізації своєї соціальної відповідальності організації повинні проаналізувати всі аспекти діяльності, виявити існуючі проблеми, встановити пріоритети розвитку. З цією метою стандартами ISO 26000 розглядаються ключові теми, проблеми і напрями соціальної відповідальності бізнесу, які класифікуються за сьома категоріями (розділ 6 стандарту). Організаціям рекомендується для визначення області соціальної відповідальності встановлювати власні пріоритети, використовуючи при цьому сім основних тем (рис. 2).

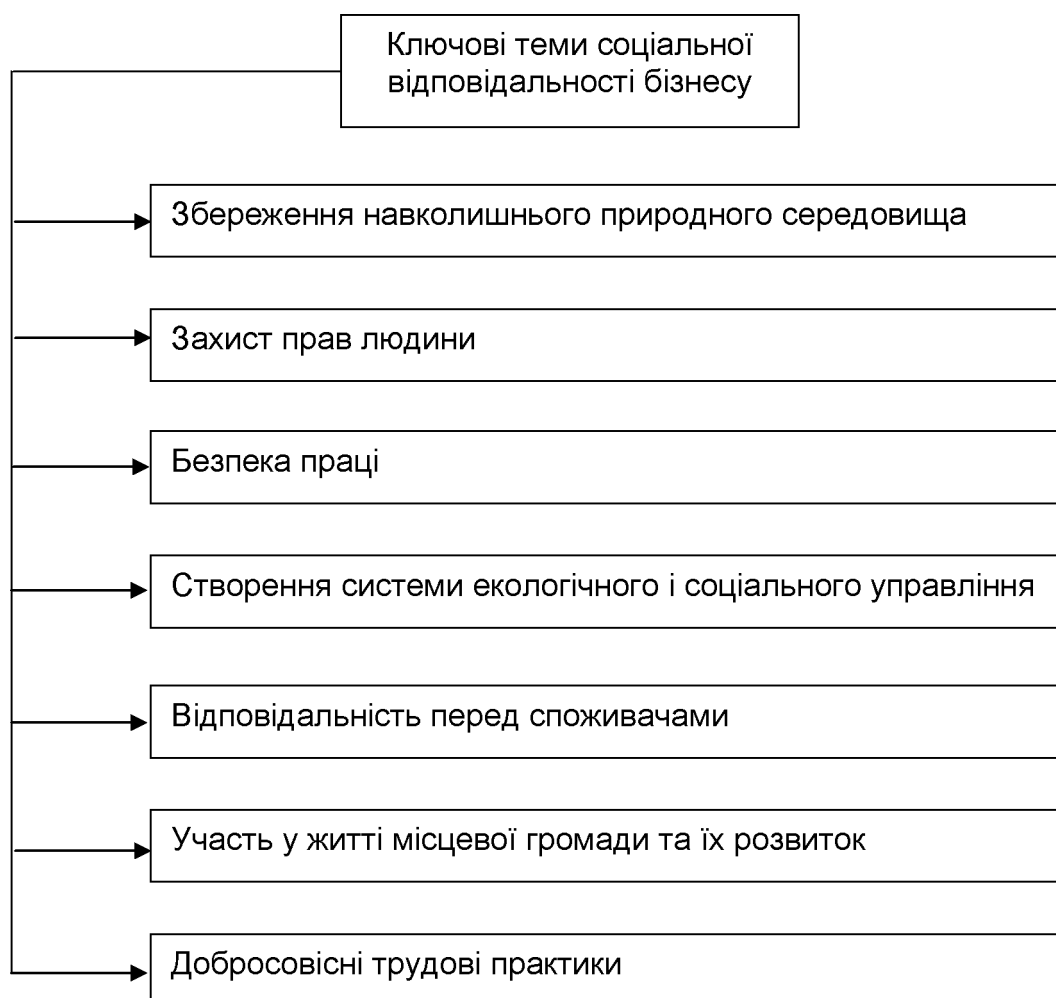

Рисунок 2. Основні теми, які регламентуються стандартом ISO 26000:2010

Кожна із наведених тем містить спектр проблем, пов'язаних із соціальною відповідальністю. Визначення найбільш важливих і актуальних проблем кожна організація здійснює самостійно на основі аналізу і діалогу із зацікавленими

сторонами. Ця особливість стандарту, його універсальність дозволяє достатньо повно врахувати специфіку будь-якої організації. Структуру розділу 6 стандарту ISO 26000 ілюструє рис. 3.

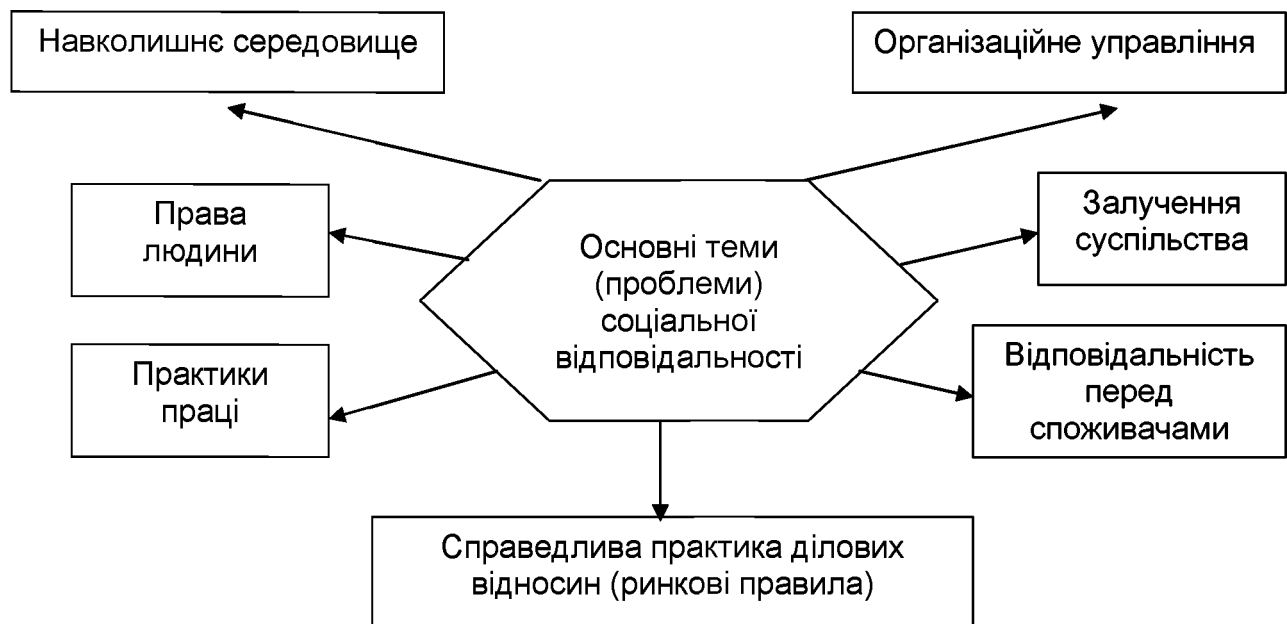

Рисунок 3. Структурна схема розділу 6 стандарту ISO 26000:2010

З метою підвищення ефективності управління в сфері соціальної відповідальності стандарт ISO 26000 передбачає рекомендації щодо проведення самооцінки відповідності власної діяльності принципам і основним його положенням (розділ 7).

У результаті проведення внутрішньої самооцінки (діагностики) організація зможе:

- по-перше, дати обґрунтовану відповідь на питання щодо відповідності намірів організації в області соціальної відповідальності міжнародно визнаним концепціям;
- по-друге, визначити напрями застосування соціальних стандартів в практичній діяльності організацій.

Для суспільного визнання результатів самооцінки їх рекомендується публікувати в зовнішніх засобах інформації, що сприятиме підвищенню авторитета, репутації та іміджу організації.

Необхідно підкреслити, що в сфері соціальної відповідальності використовуються і широко поширені міжнародні стандарти в сфері управління якістю ISO серії 9000 та стандарти екологічного менеджменту ISO серії 14000. Міжнародні стандарти ISO серії 9000 (ISO 9000; ISO 9001; ISO 9004) встановили єдиний, визнаний у всьому світі, підхід до оцінки систем якості, регламентували відносини між виробниками і споживачами продукції і одночасно сприяли посиленню відповідальності за якість. У цих стандартах поряд з жорсткою орієнтацією на задоволення потреб споживачів значна увага приділяється етиці та культурі виробництва.

Питання екологічної відповідальності організацій знайшли своє відображення в міжнародних стандартах ISO серії 14000. Сьогодні дуже важливе значення має досягнення консенсусу між зацікавленими сторонами: бізнесом, владою, суспільством в сфері охорони навколишнього середовища. Основним об'єктом даних стандартів є система екологічного менеджменту (environmental management system, EMS). Слід звернути увагу на те, що стандарт не містить кількісних показників впливу організації на навколишнє середовище, а визначає елементи ефективної системи управління навколишнім середовищем, які б могли скласти єдине ціле із загальною системою управління, пропонує механізм відповідальності за порушення положень стандарту. Це допоможе підприємствам досягти як екологічних, так і економічних цілей, надати докази відповідності стандартам усім зацікавленим сторонам. Тільки ті підприємства, які на практиці досягли зменшення негативного екологічного впливу при одночасному зростанні виробництва, можна вважати соціально відповідальними.

На більш повне задоволення споживачів орієнтований і міжнародний стандарт ISO 22000:2005 «Системи менеджменту безпечності харчових продуктів. Вимоги до всіх організацій ланцюгу виробництва та споживання харчових продуктів (національна версія: ДСТУ ISO 22000:2007 «Система управління безпекою харчових продуктів»). Міжнародний стандарт ISO 22000 встановлює вимоги, що забезпечують харчову безпеку у всьому ланцюгу виробництва та споживання харчових продуктів, оскільки виникнення небезпечних факторів може відбутись на будь-якій стадії виробництва харчових продуктів. Даний стандарт спрямований на посилення відповідальності усіх учасників харчового ланцюга за виробництво високоякісної і безпечної продукції. Виробники, які гарантують безпеку своєї продукції мають підвищений рівень довіри споживачів, доводять, що вони є соціально-відповідальними за свою діяльність.

Окрім розглянутих стандартів у соціальній сфері окрему групу становлять нормативні документи з підготовки нефінансової звітності. Найбільш поширеними стандартами є ISO 14000, SA 8000, AA 1000 та GRI. Під нефінансовою звітністю розуміють визначення, оцінку, контроль, публікацію інформації про діяльність організації з точки зору стійкого розвитку та соціального добробуту. Про розуміння важливості складання звітів свідчить той факт, що їх публікують 95 % західних компаній, але воно недостатньо поширено серед вітчизняних підприємств (не більше 10 %). В Україні такі компанії, які входять в топ-10 найпрозоріших українських компаній («ДТЕК», «Метінвест», «Оболонь», «Систем Кепітал Менеджмент», «Київстар» та інші), мають нефінансові звіти, деталізований опис упровадження

соціальних та екологічних проектів. Нефінансова звітність в області екології, корпоративного управління і в соціальній сфері стає невід'ємною складовою соціальної відповідальності суб'єктів господарювання.

Висновки

Таким чином, необхідною умовою реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності є виконання стандартів КСВ, які визначають економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності. Використання стандартів в сфері корпоративної соціальної відповідальності дає можливість розробити і реалізувати виважену збалансовану стратегію соціальної відповідальності, яка сприяє поліпшенню іміджу і репутації організації, етичному веденню бізнесу, доступу до фінансових та товарних ринків, більш повному забезпеченню споживачів якісною і безпечною продукцією, що підвищить лояльність споживачів до виробника, доступу до соціально відповідальних інвестицій. Українські фахівці в сфері технічного нормування вважають за доцільне розроблення на основі міжнародного стандарту ISO 26000 вітчизняного стандарту «Системи управління в галузі соціальної відповідальності. Вимоги.», який буде використовуватися і для сертифікації. Розроблення та застосування такого стандарту буде свідчити про впровадження принципів соціальної відповідальності в якості загальноприйнятих правил ведення бізнесу в діяльність вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. Керівництво з соціальної відповідальності (Міжнародний стандарт ISO/FDIS 26000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ksovokcom/doc/iso_fds_26000_rus.pdf.
2. Корпоративная социальная ответственность / [Э. М. Коротков, О.И. Александрова и др.]; под ред. Э. М. Короткова. – М.: Юрайт, 2013. – 445 с.
3. . Глобальний договір ООН (Global Compact, 2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalcompact.org.ua>.
4. Зарецкий А. Д. Корпоративная социальная ответственность: мировая и отечественная практика: [учебное пособие] / А. Д. Зарецкий, Т. Е. Иванова. – Краснодар: КСЭИ, 2012. – 231 с.
5. Міжнародна організація із стандартизації / Публікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org>.